

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Національна академія педагогічних наук України

Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

# **ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

**Випуск 5**

Львів-2017

УДК 378.14

ББК 74.58

I 74

*Рекомендовано до друку вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 2 від 4 жовтня 2017 р.)*

**Рецензенти:**

**ЗІНЬКОВСЬКИЙ Юрій Францевич**, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, професор кафедри конструювання та виробництва радіоапаратури Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського.

**ОЛІЙНИК Віктор Васильович**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, ректор ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

**МАТВІЄНКО Ольга Василівна**, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, проректор з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету.

**Редакційна колегія:**

**КРЕМЕНЬ Василь Григорович**, д.філос.н., проф., дійсний член НАН і НАПН України, президент НАПН України, президент Товариства «Знання» України (голова).

**КОЗЯР Михайло Миколайович**, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, генерал-лейтенант служби цивільного захисту, ректор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (заступник голови).

**НИЧКАЛО Нелля Григорівна**, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (заступник голови).

**БИКОВ Валерій Юхимович**, д.т.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

**БИКОВА Олена Валентинівна**, к.пед.н., доц., начальник управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України (за згодою).

**ГУРЕВИЧ Роман Семенович**, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

**КОВАЛЬ Мирослав Стефанович**, к.пед.н., проф., перший проректор з науково-педагогічної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

**КУЗИК Андрій Данилович**, д.с.-г.н., проф., проректор з науково-дослідної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

**ЛИТВИН Андрій Вікторович**, д.пед.н., проф., завідувач кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

**ЛУК'ЯНОВА Лариса Борисівна**, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

**МАНДЗІЙ Любомира Степанівна**, к.політ.н., доц., директор департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації.

**РАДКЕВИЧ Валентина Олександрівна**, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

**СПРІН Олег Михайлович**, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, заступник директора з наукової роботи Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

**ТОПУЗОВ Олег Михайлович**, д. пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, віце-президент НАПН України.

**ТИМЕНКО Володимир Петрович**, д. пед. н., проф., учений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України.

**ШУНЕВИЧ Богдан Іванович**, д.пед.н., проф., директор Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

**Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, I 74 перспективи.** Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – 400 с.

Висвітлено проблеми методології, теорії і методики підготовки фахівців до використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Проаналізовано сучасні підходи до формування професійної компетентності учнів, курсантів і студентів, а також підготовки педагогічних працівників до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, створення і використання електронних освітніх ресурсів. Проаналізовано проблеми менеджменту інноваційних освітніх проектів і програм та управління інформаційною безпекою і культури безпеки професійної діяльності.

Для педагогів загальноосвітніх, професійних, вищих навчальних закладів та інститутів післядипломної освіти, наукових працівників, аспірантів, докторантів.

<b>В.В. Молодиченко, Н.А. Молодиченко</b> ДИНАМІКА ЦІНІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНТЕНСИВНОГО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	65
<b>О.В. Нітенко</b> ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНШОМОВНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ ПРАВА .....	69
<b>С.М. Пастухов, В.Н. Рябцев</b> МЕТОДОЛОГІЯ ОБЕСПЕЧЕННЯ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РУКОВОДЯЩИХ КАДРОВ.....	74
<b>Н.В. Разенкова</b> ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	77
<b>М. Ф. Стасюк</b> ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФАКТОРИЗАЦІЇ.....	84
<b>А. Я. Цюприк</b> ЕТАПИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ. ....	89

## Секція 2. ПРОБЛЕМИ ПСИХОПЕДАГОГІКИ БЕЗПЕКИ

<b>І.О. Баклицький, В.І. Слободяник</b> ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСЕЙ СХИЛЬНОСТІ ДО РИЗИКУ СПРОБІТНИКІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ДСНС УКРАЇНИ .....	93
<b>В. Є. Голубко, М. Я. Нагірняк</b> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ КУРСАНТСЬКОГО КОЛЕКТИВУ .....	97
<b>А.М. Демків, Є.Ю. Литвиновський</b> НА ШЛЯХУ ДО ПРЕДМЕТУ ТА МЕТОДОЛОГІЇ “ПСИХОПЕДАГОГІКИ БЕЗПЕКИ” .....	101
<b>І. В. Денькович, А. Ф. Лозинський</b> ОФІЦЕРИ-УКРАЇНЦІ ВИПУСКНИКИ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) .....	105
<b>О.Я. Заверуха</b> ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ БАТЬКІВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ.....	111
<b>А.М. Ковальчук, А.М. Петренко, В.Б. Лоїк</b> ПРОВЕДЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РЯТУВАЛЬНИКІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....	116
<b>О.А. Кривошишина</b> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИСТОСТІ – ЖЕРТВИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ .....	122

*В. Є. Голубко, д-р істор. наук, професор, М. Я. Нагірняк, канд. істор. наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів*

## ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ КУРСАНТСЬКОГО КОЛЕКТИВУ

Навчально-виховний процес курсантського колективу є багатограним і різноплановим. Він потребує майстерного поєднання педагогічних і психологічних методик діяльності, покликаних перетворити курсанта з об'єкта виховного процесу в активного його суб'єкта. Для цього потрібно враховувати специфіку навчально-виховної діяльності, яка полягає у відпрацюванні особливих методик управління та впливу на курсантський колектив загалом, як рівно ж індивідуальні підходи зокрема. Їх комплексне застосування істотно підвищує ефективність усього навчально-виховного процесу.

**Ключові слова:** психопедагогіка, навчання, виховання, курсант.

The educational process of the cadets' community is many sided and multifolded. It needs a creative combination of psychological and pedagogical methods, which aim at turning out a cadet as an object of the educational process into its active subject. To achieve this one should take into account the specify of the educational activity, which presupposes working out special methodology of coordination and influence on the cadets' community in general and individual approaches in particular. Their complex usage will definitely rise up the effectiveness of the educational process.

**Key words:** educational process, cadets' community, psychological and pedagogical methods.

Учебно-воспитательный процесс курсантского коллектива многогранен и разносторонен. Он требует искусного использования педагогических и психологических методик деятельности, призванных превратить курсанта из объекта воспитательного процесса в его активного субъекта. Для этого необходимо учитывать специфику учебно-воспитательной деятельности, которая состоит в отработке особенных методик управления и влияния на курсантский коллектив в целом, а также индивидуальные подходы в частности. Их комплексное использование существенно повышает эффективность учебно-воспитательного процесса.

**Ключевые слова:** психопедагогика, обучение, воспитание, курсант.

Динамічний розвиток сучасного суспільства викликаний появою новітніх технологій, зокрема його масована інформатизація спричинилися до технократизації міжособистісних взаємин. Гуманітарна частка у міжособистісному спілкуванні стала стрімко поступатися, віртуальній. Без сумніву, що кардинальні зміни в інформативно-комунікативній сфері з одного боку полегшили комунікативні зв'язки у суспільстві проте не в стані замінити саме спілкування, що є одним із центральних елементів виховного процесу. Аналіз останніх досліджень дає підстави стверджувати, що проблема модернізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах воєнізованого типу потребує ретельного вивчення в психолого-педагогічному руслі. Йдеться передусім про здійснення офіцером ефективного управління ввіреного йому курсантського колективу. Ці питання у різних ракурсах почасти знайшли висвітлення у працях І. Біжана, В. Ягупова, М. Нецадима, Ю. Корнійчука, І. Хмирова, С. Іщенко, низці підручників в галузі військової педагогіки та психології.

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, а також практичного досвіду зроблено спробу розкрити найважливіші на погляд авторів психолого-педагогічні аспекти навчально-виховного процесу курсантів крізь призму діяльності офіцера-педагога.

Очевидно, що курсантський колектив має певні особливості, котрі відрізняють його від цивільних, а відтак вимагає інших методик управління і комунікування. Очевидно, що управління таким відносно закритим колективом базується на визначеній статутами регламентації, яка накладає обмеження, а відтак зобов'язує його керівника до авторитарного стилю діяльності, котрий полягає у керуванні навчанням підлеглого і розвитком його особистості. Іншими словами офіцер має поєднувати у своїй діяльності ці дві взаємопов'язані складові навчально-виховного процесу. За стилем діяльності та спілкування його навчальна складова передбачає, що основним засобом впливу на підлеглих є подача навчального матеріалу, другий безпосередньо орієнтований на особистість. В останньому випадку офіцер керує, допомагає в житті та визначає своїм пі-

длеглим орієнтири, живе з ними одним життям, а не обмежується лише повчаннями. На практиці досить часто вихованець воєнізованого навчального закладу трактується як покірливий середньостатистичний об'єкт педагогічної діяльності, який у кінцевому рахунку має перетворитись у добре навченого професіонала. У цьому випадку нівелюється особистість вихованця. Між тим стратегічним завданням освітньої реформи в Україні передбачається, що школа має стати осередком формування діяльної активної людини, а не особистості, котра акумулювала у собі хай і багатий але пасивний багаж знань.

Виходячи із вищезазначеного нині набуває особливої актуальності проблема застосування викладачами ефективних технологій навчання та виховання курсантів, що враховують їхні особисті якості та можливості. Серед них вагоме місце посідають психолого-педагогічні аспекти. Для успішного управління навчально-виховним процесом окремо взятого колективу курсантів насамперед необхідно володіти інформацією про психологічні особливості кожного з його членів. Тобто йдеться про соціальні канали управління. При чому її здобуття має ґрунтуватися не лише на пасивному спостереженні у процесі щоденного спілкування, а провадитись за системним планом, з використанням таких методів комунікації як бесіда, анкетування, аналіз біографій. Усе це разом дає можливість максимально повно створити психологічний образ не тільки окремих членів колективу, але і його загальний образ. В руках офіцера таким чином зосереджується значний масив інформації. Тепер не менш важливим є уміле і безпечно її використання у виховному процесі, щоб вона стала чинником, який би полегшував комунікування з курсантським колективом, а не створював бар'єри.

Не підлягає сумніву, що запорукою успішного управління навчально-виховним процесом є позитивний психологічний клімат у колективі. Тому його керівник, володіючи зібраною інформацією, може спрямовувати вузькогрупові інтереси на загальні інтереси. Для цього потрібно виявляти і підтримувати у загальному колективі авторитет тих мікрогруп або ж окремих особистостей які спрямовані на максимальний розвиток морально-інтелектуальних якостей курсантів.

Управління навчально-виховним процесом курсантського колективу передбачає певний інструментарій впливу, який використовує керівник. В основному він застосовує соціально-психологічні й організаційно-педагогічні, а також навчальні методи. Зокрема це здатність до оволодіння обраною спеціальністю і формування у курсантів усвідомленого інтересу до неї, розвиток пізнавальної активності. Велике значення при цьому відіграє вплив керівника (офіцера) на почуття курсантів, їх волю і розумову діяльність: вербальний контакт (оцінка ставлення до занять), невербальний контакт (сприйняття відносин і почуттів), психологія зворотного зв'язку, контроль і вимогливість, застосування методичних прийомів, що впливають на сприйняття і розумову діяльність курсантів.

Вибір методів виховання залежить від окресленої мети, типу діяльності, конкретних завдань і умов їх реалізації, вікових, індивідуальних і статевих особливостей вихованців, їх мотивації, загального культурного рівня. Головною умовою використання цих методів у педагогічній діяльності офіцера є як рівень його професійної компетенції, так і особистісні якості. У практичній діяльності по вихованню курсантського колективу найбільш відповідним є метод формування свідомості, організації діяльності та поведінки, як і їх стимулювання. Конкретно йдеться про заохочення, примус, вимогу. Застосування останніх двох вимагає особливої уваги і такту вихователя оскільки при невмілому використанні може руйнуюче вплинути на психіку вихованця. Свого часу на цю обставину звертав увагу генерал армії УНР Михайло Омелянович-Павленко, що мав багатий військово-педагогічний досвід. «В руках старшини-психолога (офіцера – *авт.*), – писав він, – що до того зверне увагу ще й на інші властивості нашого юнацтва – самолюбство, часом навіть надзвичайно розвинену індивідуальність, яка протриває грубим, одноманітним формам «солдатчини» й охоче йде на режим, що має в своїй основі дбайливу працю над серцем і розумом юнацьким, у руках доброго старшини (офіцера) наше юнацтво буде завжди надзвичайно вдячним матеріалом для створення зразкового вояка, зразкової військової частини.

Правда, бракує взагалі нашій нації деяких прикмет, таких необхідних у військовій справі: пунктуальності, методичного виконання приписів у його дрібницях.

То все ж не тевтонський меч, а гнучку дамаську шаблю має викувати з нашого юнацтва старшина-педагог.

З певністю можна сказати – старшині нашому нація передає хоч і сировинний, але дорогоцінний матеріал. *Для оброблення його треба підходити з певними методами, з певним запасом педагогічних знань, треба розуміти те оточення, ту обстановку, в яких юнак перебував у дитячих роках, треба числитися з індивідуальними прикметами, що часто бувають властивими не тільки окремим юнакам, а всьому юнацтву цілих регіонів нашого краю (курсив авт.).*

Отже, особистість офіцера справляє колосальний виховний вплив на курсантів. Для успішного керівництва групою він повинен постійно аналізувати наявну інформацію про навчальний колектив групи і на його основі планувати і здійснювати психолого-педагогічний вплив на неї.

У системі навчально-виховного процесу курсантського колективу чільне місце посідають питання, пов'язані з формуванням відповідальності за дотриманням службової дисципліни, а також утвердження у його середовищі потреби у самовихованні. Дисциплінованість курсанта полягає у його свідомому ставленні до законів, порядку, внутрішньому переконанні у необхідності виконання присяги, статутів, суспільних норм моралі, виробленням у собі уміння керувати своєю поведінкою, навичками і звичками у будь-якій ситуації. Для виховання таких якостей не досить обмежитись лише службовими питаннями, а потрібно широко практикувати індивідуальну роботу, також в поза навчальний час. Зрозуміло, що підтримання дисципліни не виключає застосування репресивних заходів. В протилежному випадку негативні явища, що назріли в курсантському колективі можуть дійти критичної межі і призвести до втрати над ним контролю. Отже, жорстка система управління в окремих випадках є доцільною. Разом із тим треба зауважити, що застосування одних і тих же форм дисциплінарних заходів нівелює їх ефективність у виховному процесі оскільки вони перестають справляти психологічний вплив на курсанта і стимулювати його дисциплінованість.

Далеко не останню роль у навчально-виховному процесі відіграє самовиховання. Прищепити його курсантам дуже важливо, а водночас складно. З одного боку воно сприймається загалом як риса характеру в котрій проявляється сила волі, впевненість у собі, мужність та рішучість, з іншого – це має робити той хто сам володіє цією рисою при тому потрібно враховувати те, що на перешкоді самовиховання стоїть людський фактор – відсутність мотивації, невпевненість у власних силах, песимістичні настрої. Відтак допомогти вихованцю відшукати у собі ці мотиви, розкрити скритий позитивний потенціал своєї особистості надзвичайно відповідальне завдання офіцера-вихователя і педагога.

Отже, навчально-виховний процес курсантського колективу є багатограним і різноплановим. Він потребує майстерного поєднання педагогічних і психологічних методик покликаних перетворити курсанта із об'єкта виховного процесу в активного його суб'єкта. Їх комплексне використання істотно підвищує його ефективність.

### **Список літератури:**

1. Біжан І. В. Організація навчально-виховного процесу, методичної і наукової роботи у вищій військовій школі : підручник / І. В. Біжан. – Харків : ХВУ, 2001. – 410 с.
2. Дуб Е. П. Основи військової педагогіки : навч.-метод. посіб. / Е. П. Дуб. – Харків : ХУПС, 2009. – 354 с.
3. Іщенко С. Інтерактивні технології підготовки курсантів до виховної роботи з особовим складом / С. Іщенко // Витоки педагогічної майстерності. – 2015. – Випуск 16. – С. 110-115.
4. Іщенко С. О. Роль самовиховання у підготовці майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом [Електронний ресурс] / С. О. Іщенко. – Режим доступу : [www.iprobuk.cv.ua/images/Іщенко\\_С.О.\\_Харків.doc](http://www.iprobuk.cv.ua/images/Іщенко_С.О._Харків.doc).

5. Корнійчук Ю. Г. Виховний процес у вищому військовому навчальному закладі як науково-теоретична проблема / Ю. Г. Корнійчук // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 46. – С. 72-76.
6. Нещадим М. І. Військова освіта України : історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 852 с.
7. Омелянович-Павленко М. В. Спогади українського командарма / М. В. Омелянович-Павленко. – Київ : Планета Людей, 2002. – 460 с.
8. Ржегак О. В. Психолого-педагогічні проблеми та шляхи зміцнення службової дисципліни серед перемінного особового складу вищих навчальних закладів МВС України [Електронний ресурс] / О. В. Ржегак. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/13845/%CE>.
9. Ягупов В. В. Військова дидактика : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – 400 с.